

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 2.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.2.16>

УДК 349.2

М. І. Атабєгов,

аспірант, Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1025-6937>

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ
ВІДНОСИН В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ І НЕБЕЗПЕК
СУЧАСНОСТІ**

M. Atabyegov,

Postgraduate student, Grigory Skovoroda University in Pereyaslav

**REGULATORY AND LEGAL SECURITY OF LABOR RELATIONS IN
UKRAINE IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY CHALLENGES
AND DANGERS**

Сучасний стан організації й розвитку трудових відносин в Україні характеризується наявністю значної кількості дискусійних питань та невирішених проблем економічного, соціального й правового характеру. Очевидно, що війна Російської Федерації проти України спричинила поглиблення кризових ситуацій у всіх сферах життєдіяльності населення

країни, а щодо врегулювання трудових відносин обумовила нові виклики. Питання реформування трудового законодавства назріло ще у довоєнний період, для вирішення якого докладалися значні зусилля як науковців, так і практиків, однак досягнути бажаного результату досі не вдалося. У статті проаналізовано існуючі наукові підходи до вирішення проблемних аспектів нормативно-правового забезпечення й регулювання трудових відносин в Україні в контексті викликів і небезпек сучасності, виявлено ключові проблеми державного регулювання трудових відносин та встановлено дестабілізуючі чинники їх організації та розвитку. Доведено необхідність уніфікації норм вітчизняного трудового законодавства та обґрунтовано потребу прийняття Трудового кодексу України. Зважаючи на наявність вагомих негативних факторів та чинників забезпечення регулювання трудових відносин в Україні та загострення їх дестабілізуючого впливу в умовах сьогодення, запропоновано основні напрями удосконалення нормативно-правового регулювання трудових відносин, зокрема: (1) прийняття Трудового кодексу України; (2) адаптація й гармонізація вітчизняного законодавства у сфері регулювання трудових відносин із європейськими та міжнародними нормами й стандартами; (3) лібералізація та демократизація нормативно-правового регулювання трудових відносин; (4) диференціація нормативно-правового регулювання трудових відносин; (5) індивідуалізація трудових відносин та гнучкість їх нормативно-правового регулювання.

The current state of the organization and development of labor relations in Ukraine is characterized by the presence of a significant number of debatable issues and unresolved problems of an economic, social and legal nature. It is obvious that the war of the Russian Federation against Ukraine caused a deepening of the crisis situation in all areas of life of the country's population,

and caused new challenges regarding the regulation of labor relations. The issue of reforming labor legislation was ripe even in the pre-war period, for the solution of which significant efforts were made by both scientists and practitioners, but the desired result has not yet been achieved. The article analyzes the existing scientific approaches to solving problematic aspects of regulatory and legal support and regulation of labor relations in Ukraine in the context of modern challenges and dangers, identifies key problems of state regulation of labor relations, and establishes destabilizing factors of their organization and development. The need to unify the norms of domestic labor legislation has been proven and the need to adopt the Labor Code of Ukraine has been substantiated. Taking into account the presence of significant negative factors and factors of ensuring the regulation of labor relations in Ukraine and the aggravation of their destabilizing influence in today's conditions, the main directions for improving the regulatory and legal regulation of labor relations are proposed, in particular: (1) adoption of the Labor Code of Ukraine; (2) adaptation and harmonization of domestic legislation in the field of labor relations regulation with European and international norms and standards; (3) liberalization and democratization of regulatory and legal regulation of labor relations; (4) differentiation of normative and legal regulation of labor relations; (5) individualization of labor relations and flexibility of their normative and legal regulation.

Ключові слова: *трудові відносини, нормативно-правове регулювання, трудове законодавство, праця, Трудовий кодекс України, принципи трудового права.*

Keywords: *labor relations, legal regulation, labor legislation, labor, Labor Code of Ukraine, principles of labor law.*

Постановка проблеми. Право на працю являється одним із основоположних й фундаментальних прав людини і громадянина у правовій демократичній державі, що передбачене й закріплене міжнародно-правовими актами й визнане країнами світу. В Україні реалізація права на працю регламентована Конституцією України, де зазначається, що кожен громадянин отримує можливість заробляти ресурси для існування завдяки виконанню певних робіт, які обираються добровільно та без примусу. Відповідно, відносини, які налагоджуються між роботодавцями та працівниками, вважаються трудовими та потребують певного законодавчого закріплення й регулювання таким чином, щоб не порушувати права й інтереси обох сторін. Тому, вагомого значення набуває система трудового права в Україні та формування ефективних механізмів реалізації основних принципів і норм. Стає очевидним, що проблематика дослідження нормативно-правового забезпечення трудових відносин в Україні є особливо актуальною, зважаючи на окреслені тенденції, та потребує поглибленого вивчення його особливостей й можливих змін в контексті викликів і небезпек сучасності.

Огляд останніх досліджень та публікацій. Нормативно-правове забезпечення трудових відносин в Україні являється одним із пріоритетних напрямків реалізації державної політики країни, оскільки налагодження соціально-економічних комунікацій між роботодавцями та працівниками передбачають укладання певних угод, в яких регламентуються зобов'язання виконувати конкретні види роботи та гарантується виплата наперед обумовленого розміру винагороди. Особливо важливим при цьому залишається дотримання норм законодавства, а також, як зазначають Єщенко О. та Михальчук В. [1, с. 79], формування нових засобів та інструментів державного регулювання, які передбачають внесення змін та поправок до існуючої законодавчої бази, створення ефективної системи організаційно-правових та соціально-

економічних інститутів, а також методів, моделей та форм регулювання трудових відносин.

Нормативно-правове регулювання трудових відносин в Україні впродовж тривалого періоду часу перебуває в центрі уваги наукової спільноти та практиків, які дослідили основні проблеми нормативно-правового регулювання трудових відносин. Серед вітчизняних корифеїв варто відзначити вагомий напруження В. Штепенка [2, с. 63–64], який дослідив проблеми правового регулювання трудових відносин в умовах радикальних змін соціально-економічних й політичних засад функціонування держави й суспільства та встановив, що в Україні присутні вагомий проблеми нормативно-правового регулювання трудових відносин, які обумовлені суперечністю багатьох правових норм, кризовими ситуаціями, а також стрімким розвитком тіньового сектора економіки, де регулятори трудових відносин не мають впливу на процес забезпечення захисту трудових прав та не гарантують їх реалізацію.

Н. Максименко та О. Троянський [3, с. 90–91] вважають, що домінуючий вплив на сучасний стан організації й функціонування трудових відносин мають фактори карантинних обмежень внаслідок поширення пандемії COVID-19 та війна в Україні, адже регулювання трудових відносин за таких обставин не може бути якісним та дієвим. Науковці стверджують, що частковий перехід на дистанційну форму виконання завдань та роботи потребує додаткових підходів щодо регулювання трудових відносин за таких умов, а нормативно-правове забезпечення повинно бути адаптоване до викликів сучасності. В даному контексті слушним є зауваження О. Мельничук, М. Мельничук та І. Павліченко [4, с. 242], які доводять вагомий дистанційної роботи в умовах запровадження воєнного стану та наполягають на формуванні окремого напрямку нормативно-правового регулювання таких відносин при здійсненні виконання поставлених завдань в дистанційному форматі.

Важливі аспекти щодо необхідності прийняття Трудового кодексу знайшли своє відображення у науковому доробку Т. М. Кириченко [5, с. 38–39], яка виявила та конкретизувала основні недоліки вітчизняного трудового законодавства та переконує, що ефективне трудове законодавство може стати дієвим інструментом впливу на функціонування суспільних процесів. Думку науковиці поділяють Д. Овсянко [6], Г. Хаварівська [7], О. Білоус [8] та Л. Величко [9], які доводять беззаперечну необхідність наявності такого нормативно-правового акту, який стане джерелом організаційно-правового регулювання трудових відносин в Україні та наблизить вітчизняне законодавство до європейських стандартів. З точки зору лібералізації та демократизації нормативно-правового регулювання трудових відносин, а також поглиблення їх індивідуалізації до дослідження окресленої проблематики підійшли А. Дощенко [10] та А. Іншина [11, с. 466].

Однак, зважаючи на вагомий науковий доробок у сфері нормативно-правового регулювання трудових відносин в Україні, комплексно дослідити окреслену проблематику досі не вдалося. Тому, обґрунтованим виявляється наукове розроблення теоретико-прикладних рекомендацій щодо дослідження нормативно-правового регулювання трудових відносин в Україні крізь призму державного управління, яке б урахувало сучасний стан нормативно-правового регулювання трудових відносин в Україні, основні тенденції його розвитку та світовий досвід удосконалення. Зазначене визначає нерозв'язані наукові проблемні завдання та визначає актуальність обраної теми дослідження.

Мета статті. Посилення дестабілізуючого впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища значно розбалансовують механізм регулювання трудових відносин в Україні, що потребує формування ефективної системи їх нормативно-правового забезпечення. Виникнення чинників воєнного характеру призвело до безпрецедентної

кризи у сфері державного управління, нормативно-правове забезпечення трудових відносин в якій особливо сильно піддається деструктивному впливу викликів і небезпек сучасності. Зважаючи на окреслені тенденції обрана тематика набуває особливої гостроти та актуальності, а метою статті виступає обґрунтування теоретико-прикладних засад дослідження нормативно-правового забезпечення трудових відносин в Україні в контексті викликів і небезпек сучасності.

Основний матеріал і результати. Обраний Україною курс на євроінтеграцію зумовив значну інтенсифікацію процесів демократизації суспільства, а посилення процесів глобалізації спричинили загострення проблеми нормативно-правового регулювання трудових відносин в системі державного управління. Соціально-економічна й суспільно-політична нестабільність ще більше поглиблюють проблемні питання нормативно-правового регулювання трудових відносин, спричинюючи виникнення нових та нетипових кризових явищ, пов'язаних із реалізацією права на працю. Очевидно, що необхідність забезпечення формування основних принципів правової держави передбачає створення ефективних важелів державного управління, які спроможні захистити не лише права, свободи та інтереси людини і громадянина, а й забезпечити ефективність еволюції трудових відносин в процесі державотворення.

В Україні достатньо ґрунтовно проведено систематизацію нормативно-правових норм регулювання трудових відносин, основні засади якого передбачаються Кодексом законів про працю України [12], відповідно до якого регулювання трудових відносин відбувається з метою забезпечення належних умов для зростання продуктивності праці, поліпшення якісних параметрів виконання поставлених завдань, підвищення показників ефективності суспільного виробництва задля покращення матеріального й культурного життя працюючих й зміцнення трудової дисципліни.

Виклики й небезпеки повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації на територію України та анексія нею значних українських територій обумовили потребу в удосконаленні чинного трудового законодавства й прийняття низки нових норм щодо регулювання трудових відносин, адже відбулося значне переформатування основних процесів, припинення діяльності низки суб'єктів господарювання різних форм власності, а значна чисельність працюючих була вимушено переміщена на підконтрольні Україні території. Варто зазначити, що прийняття Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [13], в деякій мірі унормував особливості трудових відносин, проте, вирішити ключові проблеми не спроможний. Варто визнати, що існуюче вітчизняне трудове законодавство, зокрема й Кодекс законів про працю України [12] не відповідає вимогам сучасності, а значна частина його норм модифікована на основі принципів радянського трудового законодавства. Безумовно, прийняття Трудового кодексу України є об'єктивною необхідністю, тим більше, що на даному етапі є розроблений його проєкт.

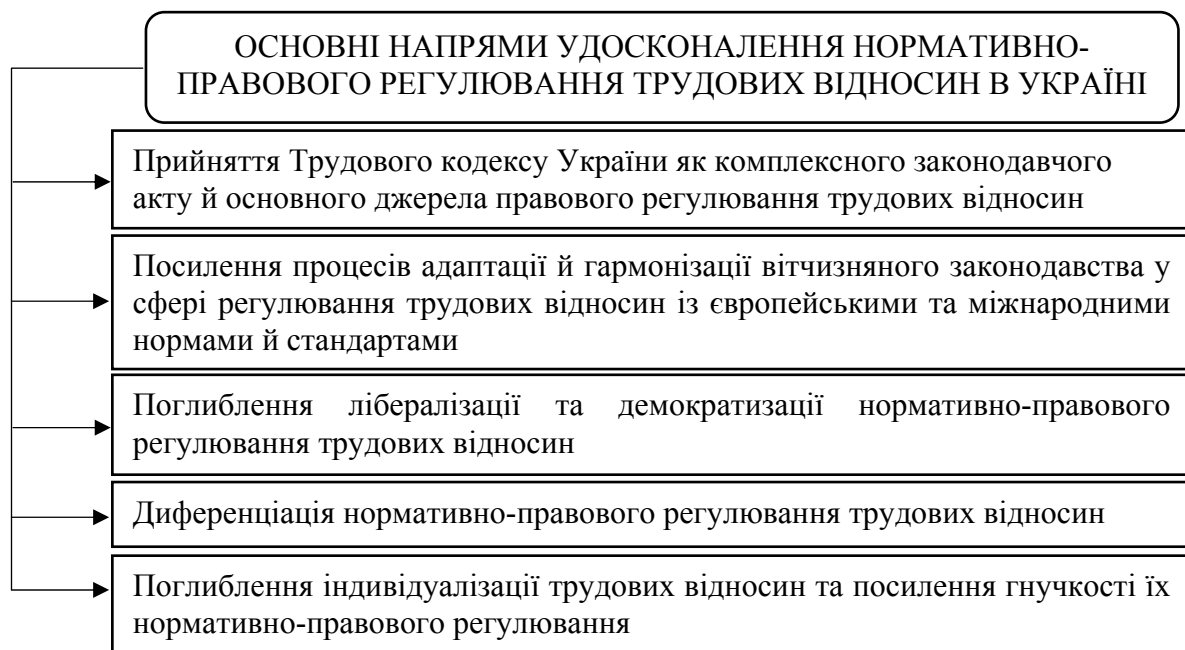
Не менш важливим залишається гармонізація національного трудового законодавства із нормами європейського й міжнародного права у сфері регулювання трудових відносин. Проведене Ю. Білоусом [8, с. 16] дослідження в даному напрямку свідчить, що станом на сьогодні в Україні ратифіковано 71 конвенцію Міжнародної організації праці, однак ще багато із них не імplementовано у чинне законодавство.

Поряд із цим назріла проблема лібералізації та демократизації нормативно-правового регулювання трудових відносин, що передбачає поступовий перехід від жорсткого надмірного централізованого державного регулювання до договірної, принципи якого повинні реалізовуватися як на національному, так і на регіональному й галузевому

рівнях, роль держави у якому вбачається в гарантуванні дотримання обов'язкових соціальних стандартів.

Більше того, поглиблення індивідуалізації трудових відносин, а також посилення гнучкості їх нормативно-правового регулювання дозволяє підвищити гарантії зайнятості та соціального захисту.

Окреслені тенденції свідчать про вагомість нормативно-правового регулювання трудових відносин в Україні та зумовлюють необхідність формування основних напрямів його удосконалення, які вважаємо за доцільне відобразити на рис. 1.

Рис. 1. Основні напрями удосконалення нормативно-правового регулювання трудових відносин в Україні

Джерело: сформовано на основі [5, с. 39–40].

Реалізація запропонованого дозволить забезпечити основні вектори покращення нормативно-правового регулювання трудових відносин в Україні та наблизити вітчизняне трудове законодавства до міжнародних та європейських стандартів.

Висновки. Таким чином, проведені дослідження нормативно-правового забезпечення трудових відносин в Україні в контексті викликів і небезпек сучасності дають підстави стверджувати, що на сучасному етапі механізм регулювання трудових відносин потребує перегляду та удосконалення, адже існуючі дестабілізуючі чинники зумовлюють значні деструктивні зміни в державі та суспільстві. Одержані результати говорять про наявність істотних проблем нормативно-правового регулювання трудових відносин, які знаходяться в площині: (1) вимушеного припинення діяльності суб'єктів господарювання різних видів власності; (2) неможливості виконувати професійні обов'язки через відсутність доступу до об'єктів праці; (3) мобілізації значної частки працюючих до лав Збройних сил України та ін.

Доведено, що за таких обставин, першочергового значення набуває вирішення наявних проблем нормативно-правового регулювання трудових відносин в Україні, що можна досягнути шляхом удосконалення чинних законодавчих та нормативно-правових актів, а також розробленням комплексу заходів щодо підготовки та затвердження нового Трудового кодексу, посилення процесів адаптації й гармонізації вітчизняного законодавства у сфері регулювання трудових відносин із європейськими та міжнародними нормами й стандартами, поглиблення лібералізації, демократизації, індивідуалізації та диференціації нормативно-правового регулювання трудових відносин.

Література

1. Єщенко О. Г., Михальчук В. М. Особливості державного регулювання трудових відносин в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 18. С. 78–84.

2. Штепенка В. М. Правове регулювання трудових відносин в Україні. Наукові записки. Серія: право. 2017. Вип. 2. URL: https://www.cuspu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pravo/2_spec_2017/63-66.pdf.

3. Максименко Н. В., Троянський О. А. Вплив пандемії коронавірусу COVID-19 на правове регулювання трудових відносин в Україні. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. 2021. № 1 (2). С. 90-94.

4. Мельничук О. Ф., Мельничук М. О., Павліченко І. М. Правове регулювання та особливості застосування дистанційної роботи в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2022. Вип. 70. С. 242–247.

5. Кириченко Т. М. Тенденції подальшого розвитку правового регулювання трудових правовідносин в Україні. *Juris Europensis Scientia*. 2020. Вип. 3. С. 38–44.

6. Овсянко Д. С. Повноваження роботодавця за Проектом Трудового кодексу України. Форум права. 2014. Вип. 2. С. 312–315.

7. Хаварівська Г. Прийняття нового Трудового кодексу України як необхідна умова зміни сучасного законодавства про працю. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 44. С. 156–161.

8. Білоус О. Ю. Конвенції Міжнародної організації праці як джерела Трудового права України. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня к.ю.н. за спеціальністю 12.00.05. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2017. 20 с.

9. Величко Л. Ю. Тенденція розширення сфери дії трудового права в умовах євроінтеграційних процесів. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. Вип. 1 (2). С. 91–94.

10. Дощенко А. В. Розвиток дистанційної зайнятості як складова трансформації соціально-трудової сфери. Ринок праці та зайнятість населення. 2014. № 4. С. 21–25.

11. Іншина А. С. Тенденції розвитку правового регулювання дистанційної зайнятості працівників в Україні. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип. 1. Т. 1. С. 132–135.

12. Кодекс законів про працю України від 23.07.1996 р. № 322–08. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

13. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 1.03.2022 № 2136–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.

References

1. Yeshchenko, O. G. and Mikhalchuk, V. M. (2021), “Peculiarities of state regulation of labor relations in Ukraine”, *Investyciji: praktyka ta dosvid*, vol. 18, pp. 78–84.

2. Shtepenska, V. M. (2017), “Legal regulation of labor relations in Ukraine”, *Naukovi zapysky. Serija: pravo*, vol. 2, available at: https://www.cuspu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pravo/2_spec_2017/63-66.pdf. (Accessed 7 February 2023)

3. Maksymenko, N. V. and Trojanskyj, O. A. (2021), “Impact of the COVID-19 coronavirus pandemic on the legal regulation of labor relations in Ukraine”, *Visnyk universytetu imeni Aljfreda Nobelja*, vol. 1 (2), pp. 90-94.

4. Meljnychuk, O. F., Meljnychuk, M. O. and Pavlichenko, I. M. (2022), “Legal regulation and features of teleworking in martial law”, *Naukovyj visnyk Uzhghorodskogo Nacionaljnogho Universytetu*, vol. 70, pp. 242–247.

5. Kyrychenko, T. M. (2020), “Trends in the further development of legal regulation of labor relations in Ukraine”, *Juris Europensis Scientia*, vol. 3, pp. 38–44.

6. Ovsjanko, D. C. (2014), “Authority of the employer according to the Draft Labor Code of Ukraine”, *Forum prava*, vol. 2, pp. 312–315.

7. Khavarivs'ka, Gh. (2015), "Adoption of the new Labor Code of Ukraine as a necessary condition for changing modern labor legislation", *Efektivnist' derzhavnogho upravlinnja*, vol. 44, pp. 156–161.
8. Bilous, O. Ju. (2017), "Conventions of the International Labor Organization as sources of Labor Law of Ukraine", Ph.D. Thesis, Labor Law; the right to social security, Odesa Law Academy National University, Odesa, Ukraine.
9. Velychko, L. Ju. (2017), "The tendency to expand the scope of labor law in the conditions of European integration processes", *Aktualjni problemy vitchyznjanoji jursprudenceji*, vol. 1 (2), pp. 91–94.
10. Doshhenko, A. V. (2014), "The development of remote employment as a component of the transformation of the social and labor sphere", *Labor market and population employment*, vol. 4, pp. 21–25.
11. Inshyna, A. C. (2018), "Trends in the development of legal regulation of remote employment of workers in Ukraine", *Naukovyj visnyk publichnogho ta pryvatnogho prava*, vol. 1 (1), pp. 132–135.
12. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "Code of Labor Laws of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (Accessed 7 February 2023)
13. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine "On the organization of labor relations under martial law", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (Accessed 7 February 2023)

Стаття надійшла до редакції 07.02.2023 р.